

UNIVERSITETET I BERGEN

Det samfunnsvitenskapelige fakultet

Institutt for sammenliknende politikk

SAMPOL 250

Emneansvarlig:

Lise Rakner

Tittel:

”Hvor konsensusdemokratiske er Katalonia og Skottland?”

Vår 2009

Antall ord:

6493

Skrevet av Anders Orset

orset@tele2.no

Sammendrag

Oppgaven vil finne ut hvor konsensusdemokratiske Skottland og Katalonia er. Dette gjøres fordi Skottland og Katalonia er selvstyreenheter innenfor fredelige demokratier. Erfaringene fra Skottland og Katalonia kan være nyttige i en kontekst av en europeisk historie som er full av etnisk rensing og kriger om landegrenser. De fredelige erfaringene fra Skottland og Katalonia viser at det går an å få til en fredelig løsning mellom en nasjonalitet og en moderstat. Konsensusdemokrati gir mer innflytelse til flere innbyggere og et konsensusorientert politisk klima. Dette kan forebygge konflikt mellom ulike grupperinger, og gir samtidig innbyggerne mer nærhet til makten. Min undersøkelse viser at både Skottland og Katalonia har mer konsensusdemokrati enn moderstatene sine. Det tyder på at desentralisering har gitt et mer samarbeidsvillig politisk klima enn hva som ville vært tilfelle uten desentralisering.

Målingen av konsensusdemokrati gjøres ved hjelp av Arend Lijpharts 10 variabler fra boken *Patterns of Democracy* (1999). Jeg har brukt valgresultater, ulike rapporter, nettaviser og nettsider som kilder til Katalonia og Skottlands score på de 10 variablene. Skottland er det landet som har størst differanse i konsensusdemokrati i forhold til moderlandet, mens Katalonia er det landet som samlet sett får høyest score på konsensusdemokrati.

Innholdsfortegnelse

1.0 Innledning	4
2.0 Konsensusdemokrati versus flertallsstyre	5
2.1 Hvorfor desentralisere makten	6
3.0 Metode i oppgaven	6
4.0 Demokrati i Katalonia og Skottland	7
4.1 Føderalstat – enhetsstatsdimensjonen	8
4.1.1 Statens desentralisering	8
4.1.2 Maktdeling i parlamentet	9
4.1.3 Konstitusjonens rigiditet	11
4.1.4 Domstolens makt over lovgivende forsamling	12
4.1.5 Demokratisk makt over sentralbanken	12
4.2 Utøvende makt – partimaktsdimensjonen	14
4.2.1 Antall partier i de politiske systemene	14
4.2.2 Flerpartiregjeringer	15
4.2.3 Parlamentets innflytelse på regjeringen	17
4.2.4 Grad av proporsjonalitet ved valg	18
4.2.5 Interessegruppesamarbeid	19
4.3 Tendenser på de to dimensjonene	21
5.0 Konklusjon	23
6.0 Litteraturliste	24

1.0 Innledning

Europeisk historie er full av krig, folkemord og etnisk rensing. Dette gjorde at nasjon og stat etter hvert fikk like grenser i Europa. Svært få vil anbefale å gjenta den blodige europeiske historien. Det gir studiet av vellykkede multinasjonale stater en viss verdi (Greer 2007:15). Skottland og Katalonia er selvstyreenheter innenfor fredelige demokratier, noe som gjør dem til eksempler på hvordan etnisk rensing, krig og folkemord kan unngås.

Denne oppgaven ser på hvorvidt Katalonia og Skottland er konsensusdemokratiske. Konsensusdemokrati innebærer at mindretallet får politisk innflytelse, selv om det får mindre stemmer enn flertallet. Det gir et mer samarbeidsvennlig politisk klima, som krever at de ulike politiske gruppene samarbeider. Dette vil gi mindre polarisering i samfunnet, og jeg tror dette vil hindre at folkegrupper krever å skille seg ut og frigjøre seg.

Arend Lijphart satte i 1999 opp 10 variabler for hvorvidt Spania og Storbritannia var konsensusdemokratiske, der han så på periodene 1945-1996 og 1971-1996 (Lijphart 1999:311). Jeg vil i denne oppgaven i tillegg gi dagens Katalonia og Skottland verdier på disse variablene. Deretter vil jeg i ta gjennomsnittet av disse og fordele dem på de to dimensjonene regjeringsmakt-partimakt og føderalstat-enhetsstat, før jeg lager en endelig verdi av gjennomsnittet av alle variablene. Slik vil jeg vurdere hvorvidt selvstyreenhetene er konsensusdemokratiske eller ikke.

Lijphart ga Storbritannia og Spania verdier på konsensusdemokrati før siste store desentraliseringsreform i Storbritannia, innføringen av Euro og reformer for selvstyre i Katalonia i 2006 (Independent.co.uk 2006). Behovet for nyere data gjør at jeg vil argumentere for nyere verdier på Katalonia og Skottland enn Lijpharts gamle tall som gikk frem til 1996.

Før jeg går gjennom variablene, vil jeg argumentere for konsensusdemokratiets fordeler i forhold til flertallsdemokrati når det gjelder representasjon.

2.0 Konsensusdemokrati versus flertallsstyre

Flertallsstyre vil si at flertallet styrer. Dette appellerer til mange, fordi det gir flertallet av befolkningen stor innflytelse. Men minoriteten får mindre politisk innflytelse. Konsensusdemokrati vil si at den politiske styringen skal være av og for så mange som mulig. Konsensusdemokrati ser på flertallsstyre som bedre enn mindretallsstyre, men ser på flertallsstyre som et minimum. Flertallet skal maksimeres i konsensusdemokratiet (Lijphart 1999:1-2). Mens flertallsstyre fremmer klare linjer og effektivitet, ligger konsensusdemokratiets styrke i representasjon og inkludering. Flertallsstyre kan også forsvares med at hver stemme teller likt i stemmeprosessen. Dersom mindretallet får spesielle rettigheter, som krav om to tredjedels flertall for spesielle saker, går dette på bekostning av prinsippet om politisk likhet og stemmelikhet. Problemet med flertallsstyre er at simpelt flertall krenker prinsippet om politisk likhet ved å gi noen velgere det de vil, og andre ingen ting som helst (Beetham 1999:19).

I et konsosiert demokrati vil mindretallet fortsatt ha innflytelse over flertallets utøvelse av regjeringsmakt. Dermed unngås problemet med at noen stemmer ikke teller i det hele tatt, mens andre får alt, selv om det samtidig krenker prinsippet om stemmelikhet. Å gi mindretallet innflytelse, kan forhindre at disse blir overkjørt og marginalisert økonomisk, utdannings- og kunnskapsmessig. Dermed vil dette i det lange løp kunne gi større grad av politisk likhet. Å inkludere mindretallet, kan også bidra til å dyrke frem en fellesskapsfølelse for befolkningen i landet. Dette kan igjen gjøre det enklere å komme til politiske løsninger som er akseptable for en størst mulig del av befolkningen i et land.

Den økte graden av representasjon som følger av konsensusdemokratiet, gjør at konsensusdemokrati etter mitt syn passer godt til å begrense konfliktnivået i områder med ulike folkegrupper og nasjonaliteter.

2.1 Hvorfor desentralisere makten

Å desentralisere makten er forsøk på å imøtekomme nasjoners krav om nasjonalt selvstyre. Samtidig kan desentraliseringen bidra til økt gjensidig tillit innad i befolkningen og identitetsmarkører som bidrar til dette. Argumentasjonen som ligger bak dette, kan vi hente fra blant andre John Stuart Mill. Han hevder at frie institusjoner nærmest er umulige i land som består av ulike nasjonaliteter (Mill, i Midgaard og Rasch 1998:237-238). Demokrati og demokratisk stabilitet forutsetter tillit (Barry, Przeworski, Putnam, i ibid.:239).

Felles historisk bevissthet, samlende tradisjoner og myter, språkfelleskap og religiøse normer blir del av nasjonalismen for at det borgerrettslige fellesskapet skal kunne oppstå og overleve (ibid.:236). Å bygge ut en velferdsstat kan ses som en del av å forsterke dette fellesskapet. Å være innbygger og medlem av fellesskapet innebærer dermed ikke bare formelle rettigheter, men også materielle goder som kommer medlemmene av det nasjonale samfunnet til gode (Keating 2001b:40). Demokrati krever et demos, altså en definert menneskegruppe med suverenitet, og som kan ta del i demokratisk dialog og bytte. Samfunnet må være avgrenset med identitetsmarkører, og folk må forplikte seg til å leve sammen (Keating 2001:8). I motsatt fall med en flernasjonal stat, vil resultatet kunne bli en liberalistisk minimumsstat fordi de nasjonale gruppene vil stå som blokkerende vetogrupper mot enhver ambisiøs fellesløsning og ethvert forsøk på offentlig fordelingspolitikk (Acton, i Midgaard og Rasch 1998:240).

3.0 Metode i oppgaven

Jeg tar utgangspunkt i Arend Lijpharts verdier for konsensusdemokrati for Spania og Storbritannia i oppgaven. Deretter finner jeg tilsvarende verdier for Katalonia og Skottland. Jeg finner disse verdiene på bakgrunn av kvalitativ informasjon for de aktuelle periodene der regionene har hatt selvstyre: Katalonia siden det første valget i 1980 og Skottland siden det første valget i 1999. Den kvalitative informasjonen kommer fra selvstyrenes levetid, henholdsvis 1999-2009 for Skottland og 1980-2009 for Katalonia. Jeg tar gjennomsnittet av dataene i hver periode og standardiserer verdiene på en skala fra 0 til 1 for alle variablene.

Lijpharts verdier er hentet på bakgrunn av data innenfor perioden 1945 frem til 1996. Dette er verdt å ha i bakhodet når man leser oppgaven, da dataene for Skottland og Katalonia er fra henholdsvis 1999-2009 og 1980-2009. Målet med oppgaven er en mest mulig aktuell sammenligning der nåtid er utgangspunktet. Dette gjør at jeg vil ta hensyn til forskjellene i tid i oppgaven. Dersom situasjonen har endret seg betydelig siden 1996, vil jeg oppgi en ny skjønsmessig verdi for 2009 basert på endringene som har funnet sted.

På enkelte punkter vil verdiene på regionene bære preg av at de er subnasjonale enheter. Der dette skyldes at sentralmakten har makt over disse lovområdene, vil det være liten vits i å sammenligne styret på regionnivå med sentralstyret. For å kunne sammenligne de to regionene Skottland og Katalonia har jeg likevel tatt disse variablene med.

Oppgaven bruker kvantitativ metode for å systematisere og presse frem direkte sammenligninger mellom regionene. En kvantitativ oppstilling gjør dette mer oversiktlig enn en kvalitativ diskusjon. Denne oversiktligheten vil gjøre stoffet både enklere å lese og å gå det i sømmene.

4.0 Demokrati i Katalonia og Skottland

Arend Lijphart måler hvorvidt demokratier er konsosierte eller flertallsstyrer ved hjelp av ti variabler fordelt på to dimensjoner. Den ene dimensjonen kaller han utøvende makt – partimaktsdimensjonen. Den omhandler konsensus innenfor regjeringer, parlamenter, komiteer og møter med interessegrupper. Den andre dimensjonen, føderalstat – enhetsstatsdimensjonen, handler om å spre makten ved å dele den i ulike institusjoner. Eksempler på å få konsensusdemokrati på den andre dimensjonen, kan være å dele makten mellom føderalstat og statene/distriktene, ha flere kammer i den lovgivende forsamlingen og å ha en separat og uavhengig høyesterett eller sentralbank (Lijphart 1999:5). Denne oppdelingen i to dimensjoner, gjør det mulig å skille mellom mer institusjonelle forordninger og hvordan det politiske liv forløper seg i praksis.

4.1 Føderalstat – enhetsstatsdimensjonen

4.1.1 Statens desentralisering

For perioden 1945-1996 ga Lijphart Storbritannia verdien "1 enhetsstat og sentralisert", som på hans skala fra 1 til 5 innebærer størst mulig grad av sentralisering av makten på denne variabelen. Spania fikk verdien 3 semi-føderalstat (Lijphart 1999:189). Siden den gang har Storbritannia gitt Skottland økt selvstyre, noe som gjør at jeg har gitt både Storbritannia og Skottland og Spania og Katalonia samme verdi i tabell 4.1.1 under.

	Lijpharts verdi	Standardverdi
Storbritannia og Skottland	3.0 Semi-føderalstat*	.50*
Spania og Katalonia	3.0 Semi-føderalstat	.50

*Basert på eget anslag etter Storbritannias desentralisering i 1999. Lijpharts originalverdi var "1.0 Sentralisert enhetsstat" for Storbritannia (Lijphart 1999:189).

For Storbritannias del er lokale styrever skapt av det sentrale styret. Lokale styrever, som det skotske, er ikke garantert i noen konstitusjon – noe Storbritannia forøvrig ikke har i skreven form. Lokalstyrene er finansielt avhengig av de sentrale myndighetene (Lijphart 1999:17-18), noe som begrenser verdien av at det skotske parlamentet siden 1999 har omfattende lovgivende myndighet (Keating 2000c, i Keating 2001:115-116). Skottland har ingenting det skal ha sagt når det gjelder områdene arbeidsforhold, skattepolitikk, finansregulering, forretningslovgivning, transport- eller energipolitikk. Skottland kan ikke regulere sin egen økonomi utover å betale utenlandske arbeidere for å ansette skotske arbeidere (Greer 2007:155).

Spania garanterer nasjonaliteter og regioner selvstyre (Den spanske konstitusjonen, artikkel 2), men begrenser samtidig selvstyret betraktelig (Den spanske konstitusjonen, artikkel 149). Begrensningene gjelder blant annet arbeidsforhold, økonomi og sosial velferdspolitik, som tilfellet er med Skottland.

Både Skottland og Katalonia får størsteparten av budsjettet fra den sentrale staten etter en viss formel, og pengene kommer med få øremerkede midler. Ingen kan øke inntektene noe

særlig alene. Skottland kan øke inntektsskatten med 3%. I Katalonia hindrer konstitusjonsdomstolen dobbel skattlegging, noe som hindrer Katalonia i å skattlegge, da den spanske stat allerede har skattlagt de fleste områder (Greer 2007:24).

Den største forskjellen i hvor stor makt Skottland og Katalonia har, er altså rent formelt hva som er garantert i konstitusjonen. Siden Storbritannia ikke har noen nedskreven konstitusjon, men heller baserer seg på sedvane, kan dette tolkes som utslag av ulike politiske kulturer, men med samme resultat i praksis. Skottland har et juridisk system som er forblitt selvstyrt siden 1707, mens Katalonia ikke har noe eget juridisk system med unntak fra noen små biter egen lov. Jeg mener det blir unyansert å kalle Storbritannia en ren enhetsstat i dag. Selv om Storbritannia formelt sett er en enhetsstat, er landet i praksis på mange områder desentralisert.

Spania er formelt sett desentralisert, men sentralmakten har i praksis fortsatt mye makt. Begge landene kan derfor plasseres et sted mellom enhetsstat og føderalstat, det er ikke entydig at det ene landet heller mer i den ene retning enn det andre. Siden 1999 har det skotske parlamentet også fått mer lovgivende makt. Jeg vil derfor kalle Skottland en del av en semi-føderalstat, og gir det verdien 3 i tabell 4.1.1 (over).

Både Skottland og Katalonia mangler innflytelse over sentrale politikkområder, noe som svekker folkets demokratiske innflytelse. På den andre siden har sentralstatene innvilget begrenset selvstyre for å få stats- og nasjonsgrensene til å stemme overens. Dette kan gjøre at folk i samfunnet får en felles identitet, stoler mer på hverandre og blir villige til demokratisk dialog og bytte. Det kan imidlertid være at denne villigheten til fellesskapsløsninger ikke vil kunne oppfylles, da de lokale myndighetene ikke har makt til å gjøre det.

4.1.2 Maktdeling i parlamentet

Storbritannia har en mellomting mellom et svakt og et middels sterkt tokammersystem, verdi 2,5 på en skala fra 1 til 4 i følge Lijphart. Dette til tross for at nesten all makt i Storbritannia er samlet i House of Commons. House of Lords har bare makt til å utsette lover. Tokammersystemet er så asymmetrisk at det kan kalles et nær-enkammersystem (Lijphart

1999:18). Spania har imidlertid et todelt parlament der Las Cortes Generales består av Congreso de los Diputados og el Senado. Parlamentarikerne til kongressen blir valgt proporsjonalt med to fra hver provins (Congreso 2008), mens senatet har lik representasjon fra fastlandsprovinsene uansett befolkningsstørrelse. Senatet er klart underordnet kongressen , noe gjør at Lijphart gir Spania verdien ”3: middels sterkt og asymmetrisk tokammersystem”. Både Skottland og Katalonias parlamente er enkamerssystemer (Britannica 2009, Scottish Parliament 2009).

Spanias tokammersystem Las Cortes Generales representerer altså katalanerne og andre nasjonaliteter bedre enn House of Commons og House of Lords i Storbritannia. Det skyldes at det spanske senatet har lik representasjon av provinsene uansett befolkningsstørrelse. Spania heller altså mer i retning konsensusdemokrati enn Storbritannia på dette punktet. Katalanerne har altså mer makt og større mulighet til å påvirke saker som må gjennom det sentrale politiske systemet.

Den enkelte innbygger i Katalonia og Skottland må forholde seg til et lokalt ettkammersparlament og sentralstatens mer eller mindre todelt kammer, siden sentralstaten og den lokale selvstyreenheten deler makten mellom seg. Jeg lar derfor gjennomsnittet mellom Lijpharts verdi på sentralstatens lovgivende forsamling (Storbritannia: 2,5, Spania: 3,0) og de lokale enkamers lokale lovgivende forsamlingene (som jeg begge gir verdien 1) bli gjeldene som verdi på maktdeling for de lovgivende forsamlingene for innbyggerne i Skottland og Katalonia i tabell 4.1.2:

<i>Tabell 4.1.2: Maktdeling i parlamentet</i>		
	Lijpharts skala*	Standardverdi
Spania	3.0	0.66
Storbritannia	2.5	0.50
Katalonia	2.0	0.33
Skottland	1.75	0.25

*1.0: Ettkammersparlament. 2.0: Svakt asymmetrisk tokammersystem. 3.0: Middels sterkt asymmetrisk tokammersystem. 4.0: Sterkt symmetrisk tokammersystem (Lijphart 1999:212).

4.1.3 Konstitusjonens rigiditet

Storbritannia har i motsetning til Spania en uskreven konstitusjon. For britene finnes det ikke noe dokument som spesifiserer sammensetningen og makten til regjeringsinstitusjonene og borgernes rettigheter. Dette gjør at konstitusjonen er fullstendig fleksibel, fordi den kan endres av parlamentet på samme måte som hvilken som helst annen lov (Lijphart 1999:19). For Spanias del kreves 3/5 flertall i hvert av de to kamrene eller absolutt flertall i senatet og 2/3 flertall i Congreso de los Diputados for å endre konstitusjonen (Den spanske konstitusjonen 1978: Título X).

Spania er på dette punktet mer konsensusdemokratisk enn Storbritannia. Men dette behøver ikke alltid bety mer innflytelse for katalanerne i den sentrale politikken. Det blir lettere å stoppe ting flertallet vil ha gjennom, men vanskeligere å få gjennom ting katalanerne vil ha gjennom selv.

Lijphart gir Spania verdien "3.0 - to-tredjedels flertall eller tilsvarende" på en skala fra 1 til 4, mens Storbritannia får verdien "1.0 simpelt flertall". Katalonias "Estatuto" krever 2/3 flertall i det katalonske parlamentet, folkeavstemning i Katalonia, samt ratifisering ved lov i sentralstatens Cortes Generales. I Storbritannia kan The Scotland Act av 1998, som ga Skottland økt selvstyre, i prinsippet nårsomhelst endres som hvilken som helst annen lov, der kun simpelt flertall er nødvendig. Likhetene mellom de lokale selvstyre- og sentralmyndighete på dette punktet, gjør at jeg lar Lijpharts verdier for Spania og Storbritannia også gjelde for Katalonia og Skottland i tabell 4.1.3:

<i>Tabell 4.1.3: Konstitusjonens rigiditet</i>		
	Lijpharts skala*	Standardverdi
Spania og Katalonia	3.0	0.50
Storbritannia og Skottland	1.0	0.00

*1.0: Simpelt flertall. 2.0: Mellom simpelt flertall og 2/3-flertall. 3.0: 2/3-flertall eller tilsvarende. 4.0: Større flertall enn to tredjedeler (Lijphart 1999:220).

4.1.4 Domstolens makt over lovgivende forsamling

Siden Storbritannia ikke har noen skreven konstitusjon, kan domstolene heller ikke kontrollere lovgivningen opp mot en "høyere lov". Selv om parlamentet vanligvis aksepterer og føler seg forpliktet av reglene i sedvanen eller den uskrevne konstitusjonen, er det ikke formelt bundet av dem. Den parlamentariske majoriteten har derfor suveren autoritet over konstitusjonen, og kan endre den når som helst (Lijphart 1999:19). I Spania følger prøvelsesretten en europeisk tradisjon, hvor den er en separat gren fra vanlig dømmende makt (López 2008:562). Dette betyr at både det sentrale og det regionale parlamentet kan få sine avgjørelser klaget inn for å se om de er i tråd med eller i strid med den spanske konstitusjonen. Spanias prøvelsesrett gjør landet dermed langt mer konsensusdemokratisk enn Storbritannia på denne variabelen. Jeg standardiserer Lijpharts verdier i tabell 4.1.4:

	Lijpharts skala	Standardverdi
Spania og Katalonia	3.0	0.66
Storbritannia og Skottland	1.0	0.00

1.0: Ingen domstolmakt over lovgivende forsamling. 2.0: Svak domstolmakt over lovg. fors. 3.0: Middels sterk domstolmakt over lovg. forsaml. 4.0: Sterk domstolmakt over lovgivende forsamling (Lijphart 1999:226).

4.1.5 Demokratisk makt over sentralbanken

Sentralbanker som er underordnet regjeringen, drar styret i flertallsdemokratisk retning, mens uavhengige sentralbanker drar i retning konsensusdemokrati, hevder Lijphart. Siden Storbritannia fortsatt har egen pengepolitikk, har britene mer innflytelse over denne delen av politikken. Dette kan derfor sies å gi en større del av befolkningen innflytelse over pengepolitikken enn den spansk-europeiske ordningen, som kjennetegnes av en mer uavhengig europeisk sentralbank. En uavhengig sentralbank innebærer at den er utenfor demokratisk kontroll. Da er det vanskelig å forstå en sentralbanks uavhengighet som indikator på konsensusdemokrati, slik Lijphart fremsetter.

Dersom sentralbanker skulle være konsensusdemokratiske i praksis, ville flest mulig ulike interesser vært med på å styre sentralbankene og ta beslutninger basert på kompromisser.

Sentralbankene ville måtte være underlagt demokratisk kontroll for at de skulle kunne kalles konsensusdemokratiske. Denne oppgaven ser derfor den britiske sentralbanken som mer demokratisk enn den uavhengige europeiske sentralbanken Spania og Katalonia retter seg etter.

Skottland vil kunne ha mer innflytelse over den britiske pengepolitikken enn Katalonia over den spansk-europeiske, da skotske politikere er nært knyttet opp mot de sentrale britiske partiene som sitter i regjeringen og i sentralbanken. Spania øver bare innflytelse over den europeiske sentralbanken som ett av mange land.

Lijpharts undersøkelse er fra før euroen ble innført. Derfor ser jeg meg nødt til å gjøre noen anslag til hvordan disse tallene vil være per 2009 i tabell 4.1.5. I tillegg ser jeg i motsetning til Lijphart lav verdi som indikator på konsensusdemokrati og ikke motsatt, noe som gjør at jeg snur om på Lijpharts verdier slik: $1-0,23=0,77$ (Spania og Katalonia til 1996), $1-0,30=0,70$ (Storbritannia og Skottland til 1996), $1-0,75=0,25$ (Spania og Katalonia til 2009) og $1-0,50=0,50$ (Storbritannia og Skottland til 2009). Se tabell 4.1.5:

<i>Tabell 4.1.5: Demokratisk makt over sentralbanken</i>	
	Standardverdi
Spania og Katalonia	0.25*
Storbritannia og Skottland	0.50*

*Basert på eget anslag for 2009. Tilsvarende verdier for 1945-1996 etter Arend Lijphart/Cukierman-Webb-Neyapti-indeksen (Lijphart 1999:237) er 0.77 for Spania og Katalonia og 0.70 for Storbritannia og Skottland.

Bank of England fikk i 1997 makt til å sette renten selv uavhengig av regjeringen (Lijphart 1999:21), noe som gjør at jeg har gitt Storbritannia og Katalonia en lavere score på demokratisk kontroll over sentralbanken for 2009. Den nåværende demokratiske kontrollen med den britiske sentralbanken begrenser seg til at sentralbanken rapporterer til parlamentet hvert år, og at medlemmene av komiteen som setter renten (The Monetary Policy Committee) blir kontrollert av parlamentet (Bank of England 2008).

Ledelsen i den spanske sentralbanken, Banco de España, blir utnevnt av regjeringen (Banco de España 2008a). Tidligere har sentralbankene i Storbritannia og Spania hatt liten tradisjon for å være uavhengige (Lijphart 1999:237). Imidlertid har dette endret seg de siste

årene, særlig for Spania som har blitt et euro-land. Det gjør at jeg har anslått de ovenforstående verdiene i tabell 4.1.5.

4.2 Utøvende makt – partimaktsdimensjonen

4.2.1 Antall partier i de politiske systemene

Katalanerne har hatt mellom 5 og 6 partier i parlamentet siden 1980, hvilket gir et gjennomsnitt på 5,5 partier, noe skottene også har hatt dersom vi ikke teller med uavhengige representanter: 1999: 6 partier, 2003: 6 partier og 2007: 5 partier. Lijpharts høyeste er på 5,98 partier, mens det laveste er 1,35 partier. For å standardisere verdiene, setter jeg disse partisystemenes verdier som ytterpunktene 0 og 1, hvilket gir Spania den standardiserte verdien $(2.76-1.35)/(5.98-1.35)=0.30$, Storbritannia $(2.11-1.35)/(5.98-1.35)=0.16$, Katalonia $(5.5-1.35)/(5.98-1.35)=0.89$ og Skottland $(5.66-1.35)/(5.98-1.35)=0.93$, og setter disse verdiene inn i tabell 4.2.1:

	Lijpharts verdi*	Standardisert verdi
Spania	2.76	0.30
Storbritannia	2.11	0.16
Katalonia	5.5**	0.89
Skottland	5.66**	0.93

*Se Lijphart (1999:76).

**Basert på egen undersøkelse.

Som vi ser, er det nok en gang Storbritannia og Skottland som har de største forskjellene, selv om det også er store forskjeller mellom Spania og Katalonia. Selvstyre for Skottland har altså økt graden av konsensusdemokrati på denne variabelen drastisk. Det samme kan sies for Katalonia, men forskjellen er desidert størst mellom Storbritannia og Skottland.

De store partiene skiller seg stort sett utelukkende fra hverandre på sosioøkonomiske saker i Storbritannia (Lijphart 1999:14). Labour er på sentrum-venstresiden, og de konservative er på sentrum-høyresiden. Scottish National Party (SNP) og de walisiske nasjonalistene vinner sjelden mer enn en håndfull plasser (Lijphart 1999:13). Det spanske partisystemet kan betegnes som et "predominant party system" etter 1982 (Caciaglo, i Heidar og Berntzen 1998:288), hvor Partido Socialista Obrero Español (PSOE) og Partido Popular (PP) er de dominante. Dette gjør at

regionale spørsmål ikke uten videre kommer til syne gjennom de britiske og spanske partiene. For at dette skal skje, må regionene jobbe seg inn gjennom de store partiene, PSOE, PP, Labour eller Conservatives, selv om Convergencia i Unió (CiU) i Spania til tider har spilt en viktig rolle som støtteparti. Dette gir liten grad av representasjon av de ulike interessene og lav grad av konsensusdemokrati.

4.2.2 Flerpartiregjeringer

Verken Spania eller Skottland kan sies å være særlig konsensusorienterte og maktdelende når det gjelder regjeringsmakt. Spanske regjeringer har vært noe mer avhengige av støttepartier, noe som gjør at det heller mer mot konsensusdemokrati enn Storbritannia. På den annen side har de store britiske partiene vært inkluderende ovenfor skottene, men det er ikke til å komme fra at britiske regjeringer stort sett er ettparti- og knapt flertallsregjeringer uten støttepartier, mens de spanske regjeringene av og til er avhengige av støtte fra blant andre katalanske CiU.

Systemene på katalansk og skotsk nivå bærer preg av de spanske og britiske. Valgsystemet i det skotske parlamentet er et first-past-the-post-system, men med utjevningsrepresentanter. Katalonias parlament velges proporsjonalt, noe som fremdyrker koalisjonsregjeringer (Det katalanske parlament 2009). For tiden regjerer Iniciativa per Catalunya Verds (ICV), Partit dels Socialistes de Catalunya (PSC) og Esquerra Republicana de Catalunya (ERC) (El Mundo 2006), de samme som også vant valget i 2003.

Den spanske regjeringen styres alene av Partido Socialista Obrero Español (PSOE), mens den katalanske har tre koalisjonspartnere. I 1993 og 1996 fikk CiU stor innflytelse ved å gi Partido Popular og PSOE parlamentarisk støtte uten å være i regjering. Dette gjør at man kan beholde tallverdien for Spania, men at denne ikke vil være gyldig for Katalonia, som har hatt koalisjonsregjeringer siden gjenoppstarten i 1980 hele tiden bortsett fra tre ganger: i 1984, 1988 og 1992 hvor Convergencia i Unió (CiU) hadde makten alene. Her blir altså CiU sett som ett parti, selv om det egentlig er en koalisjon av to partier, da CiU har operert sammen svært lenge.

Når det gjelder den skotske regjeringen etter The Scotland Act, var det koalisjoner både i 1999 og 2003 før Scottish National Party fikk makten alene i 2007, noe som gir et ganske annet

resultat enn hva som er tilfelle for Storbritannia. Siden flerpartiregjerings indikerer konsensus, lar jeg høyere verdi indikere mer konsensus på standardverdien i tabell 4.2.2.

<i>Tabell 4.2.2: Flerpartiregjerings</i>	
Land	Standardverdi
Spania	0.00*
Storbritannia	0.00*
Katalonia	0.75*
Skottland	0.67*

*Lijpharts verdier for 1945-1996 var "Spania: 100% ettpartiregjerings", "Storbritannia: 100% ettpartiregjerings" (Lijphart 1999:111). Katalonia hadde 25% ettpartiregjerings i perioden 1980-1996, mens Skottland hadde 33% ettpartiregjerings i perioden 1999-2007 (egen undersøkelse).

De desentraliserte regjeringene ser altså ut til å være mer konsensusdemokratiske enn Spania og Storbritannia når det gjelder konsentrasjon av makt i ettparti- eller koalisjonsregjeringer. Likevel skal en ikke glemme at både de spanske og de britiske regjeringspartiene har vært nødt til å lytte til både katalanerne og skottene mens de har sittet i regjering. Skottland er lojalt til de britiske partiene, noe som gjør at det er representert i flertallet og den utøvende makt ved alle tilfeller, men noe sterkere i liberale og Labour-regjeringer.

Topartisystemet gjør at dersom de skotske politikerne ikke får interessene sine ivaretatt i den ene regjeringen, får de en ny sjanse ved neste valg. For Katalonias del, har Convergència i Unió (CiU) hatt stor innflytelse i sentral spansk politikk ved å opptre som støtteparti ved flere anledninger, blant annet i 1993 og 2000 (Alcántara og Martínez 2001:151).

Partido Popular i Spania har vært mot desentralisering, noe som har ført til at Partido Popular har blitt upopulært i Katalonia (Keating 2001b:154). PSOE samarbeider imidlertid med Partit dels Socialistes de catalunya (PSC). Konservative CiU og sentrum-venstreorienterte PSOE gjør at både de venstreorienterte og de høyreorienterte kreftene blir representert i nasjonal politikk.

4.2.3 Parlamentets innflytelse på regjeringen

Scottish National Party (SNP) fikk i 2007 regjeringsmakt med støtte fra The Greens i parlamentet på noen saker. I 1999 og 2003 regjerte The Scottish Liberal Democrats og The Labour Party i koalisjon. Indeksen i tabell 4.2.3 under er basert på gjennomsnittet av to målinger: En regjerings lengde utfra hvor lenge de samme partiene har hatt makten, og utfra hvor lenge regjeringen har bestått uendret. I løpet av sine åtte år i regjering, hadde Liberal Democrats og Labour fire ulike regjeringssammensetninger, mens SNP har hatt kun en sammensetning siden det vant valget i 2007. Det gir en gjennomsnittlig levealder på $10/5=2$ år etter den ene målemetoden, og $10/2=5$ år etter den andre. Gjennomsnittet (indeksen) av disse er 3,5 år.

Siden valget i 1992 i Katalonia, har 2 ulike partikoalisjoner hatt regjeringsmakten, noe som gir $17/2=8,5$ år gjennomsnittlig regjeringsvarighet målt etter den ene måten. Men i perioden etter valget i 1992, hadde CiU 6 ulike regjeringssammensetninger (byttet 5 ganger), 1995-1999 3 sammensetninger, 1999-2003 6 ulike sammensetninger (5 bytter), mens PSC, ERC og ICV hadde 6 sammensetninger (5 bytter) i perioden 2003-2006 og to ulike sammensetninger i perioden 2006-dags dato (mars 2009). Dette gir 24 ulike regjeringssammensetninger på disse 17 årene: $17/24=0,7083$. Gjennomsnittet av de to blir 4,6 år.

Forskjellen på parlamentenes regjeringsinnflytelse, er altså størst mellom Storbritannia og Skottland, ifølge denne undersøkelsen. Det er naturlig, da Storbritannia er det landet med høyest regjeringsdominans i forhold til parlamentet i Lijpharts undersøkelse. Det skal dermed ikke mye til for å få nokså annerledes score.

For å få en standardverdi mellom 0 og 1 får dermed Storbritannia den standardiserte verdien 0 på parlamentets innflytelse på regjeringsmakt (dvs. 1 på regjeringsdominans). Spania får regjeringsdominansverdi $4.36/5.52=0.78$, Katalonia $4.6/5.52=0.83$ og Skottland $3.5/5.52=0.63$. Siden svake regjeringer indikerer mer konsensus, snur jeg om på verdiene, slik at de viser parlamentets innflytelse på regjeringsmakten: $1-0.78=0.22$, $1-0.83=0.17$, $1-1.00=0.00$, $1-0.63=0.37$, og setter de inn i tabell 4.2.3.

<i>Tabell 4.2.3: Parlamentets innflytelse på regjeringen</i>	
	Standardverdi
Spania	0.22*
Storbritannia	0.00*
Katalonia	0.17*
Skottland	0.37*

*Lijpharts originalverdier målte regjeringsdominans over parlamentet i perioden 1945-1996 og hadde disse verdiene: Spania: 4.36 og Storbritannia 5.52 (Lijphart 1999:132-133). Egne undersøkelser ga Katalonia verdien 4.6 (1992-2009) og Skottland 3.5 (1999-2007) på samme skala.

Regjeringen i Storbritannia er altså temmelig dominant ovenfor parlamentet, og kan vanligvis regne med å få politikken sin gjennom (Lijphart 1999:11). Regjeringen i Spania er ofte avhengig av støtte fra småpartier. Dette gjør regjeringen mindre dominant, og i noe større grad tilbøyelig for konsensus. For eksempel har politikken til katalanske CiU flere ganger måttet bli tatt hensyn til for å utøve regjeringsmakt.

Dersom et regjerende parti kan være sikker på å få politikken sin gjennom uten hensyn til opposisjonen, vil minoritetene ha liten mulighet til å få politisk gjennomslag. Slik sett vil det britiske systemet kunne være til last for Skottland, selv om inkluderende britiske partier veier noe opp for dette.

4.2.4 Grad av proporsjonalitet ved valg

Valgsystemet i Storbritannia er et first past the post-system, hvor bare en person per valgkrets blir valgt etter flertallsmetoden. Systemet lager stor disproporsjonalitet (Lijphart 1999:14-15). For valgene til det skotske parlamentet brukes D'Hondt-metoden som gjør resultatet mer proporsjonalt ved å jevne ut med flere representanter.

I Spania er valgordningen en såkalt limited vote-ordning, som er et semiproporsjonalt system der hver velger har færre stemmer enn det antall kandidater som skal velges (Lijphart et al., i Heidar og Berntzen 1998:289-290). Valgsystemet for det katalanske parlamentet er identisk med systemet den spanske kongressen bruker (Electionresources 2009).

For å regne ut disproporsjonalitet, bruker Lijphart indeksen til Michael Gallagher (1991) (Lijphart 1999:158). Jeg behandlet valgene i Katalonia fra 1980-2006 og Skottland 1999-2007

ved hjelp av samme metode. Jeg tok roten av differansen mellom stemmeprosent og parlamentsplassprosent for hvert parti, før jeg summerte denne verdien for alle partiene. Summen av dette ble delt på to, før jeg tok rot av denne verdien. Siden det er snakk om prosent, finner jeg standardverdien ved å dele Gallagher-indeksen på 100 og tilnærme. For å la høyere tall bli mer konsensusdemokrati, snur jeg om på standardverdiene: $1-0,08=0,92$, $1-0,02=0,98$, $1-0,10=0,90$ og $1-0,02=0,98$, og setter de inn i tabell 4.2.4.

<i>Tabell 4.2.4: Grad av proporsjonalitet ved valg</i>	
	Standardverdi*
Spania	0.92
Storbritannia	0,90
Katalonia	0,98
Skottland	0,98

*Lijphart målte disproporsjonalitet og fikk disse verdiene for perioden 1945-1996: Spania: 8,15% og Storbritannia: 10,33% (Lijphart 1999:162). Utfra egen undersøkelse etter samme metode fikk Katalonia 1,73% (1980-2006) og Skottland 1,85% (1999-2007) disproporsjonalitet etter Gallagher-indeksen.

Graden av proporsjonalitet kan avgjøre hvorvidt mindretallsnasjoner kommer til, med mindre valgkretsen gjelder for en nasjon, slik at flertallet samsvarer med nasjonen. Storbritannia heller mer mot flertallsstyre enn Spania. Begge er likevel nokså flertallsorienterte, da begge systemer skaper stor disproporsjonalitet. Det er grunn til å tro at det spanske systemet gir mindretallet noe større innflytelse enn det britiske. Forskjellen er desidert størst mellom Storbritannia og Skottland, noe som tyder på at desentraliseringen har økt konsensusdemokratiet på denne variabelen mest her.

4.2.5 Interessegruppesamarbeid

Storbritannias interessegruppesystem er klart pluralistisk. Det innebærer at svært mange interessegrupper øver press på regjeringen på en ukoordinert og konkurrerende måte (Lijphart 1999:16). I Spania har arbeidsgiverne og arbeidstakerorganisasjonene kommet nærmere hverandre de siste tiårene, men landet kan likevel ikke kategoriseres som ny-korporativt (Mailand og Andersen 2001:8,15). Dersom interesseorganisasjonene er mange og i konkurranse med hverandre, kan det tenkes at dette vil ha en splittende effekt, fremfor en mer samlende og kompromissorientert korporatisme.

Mens store paraplyorganisasjoner kan inngå avtaler for hele landet, kan små og spredte organisasjoner kunne resultere i mindre grad av felles løsninger. Siden spanske arbeidsgiver- og arbeidstakerorganisasjoner har kommet noe nærmere hverandre den siste tiden, kan Spania betegnes som noe mer konsensusorientert enn Storbritannia, og det vil være å anta at Spania i dag vil være noe mer konsensusorientert enn det tabellen under viser. Det er imidlertid verdt å merke at forretningslivet i Skottland er mot desentralisering av den økonomiske politikken, da det mener dette vil kunne føre til ustabilitet, komparative bakdeler og høyere skatter (Greer 2007:157-158). Spanske Confederación sindical de comisiones obreras (CCOO) og Unión General de Trabajadores (UGT) har katalanske avgreninger, og siden 1996 forsøker Servicio Interconfederal de Mediación y Arbitraje (SIMA) å megle i konflikter mellom arbeidstakere og arbeidsgivere i Spania og dets territorier (Sima 2009).

At Storbritannias største fagforening Unite bare har 2 millioner medlemmer, kan sees som symptom på at Storbritannias verdi gitt av Lijphart kan bli stående. Jeg gir imidlertid Spania og Katalonia en noe høyere score på interessegruppesamarbeid enn hva Lijphart ga, på grunn av utviklingen de siste årene. Jeg anslår ny standardisert verdi til å være 0,26. Den laveste verdien på interessegruppepluralisme i Lijpharts tabell har verdien 0,44, og den høyeste 3,56. For å standardisere verdiene, gjør jeg slik: Spania og Katalonia: $(3,25-0,44)/(3,56-0,44)=0,90$, $(2,75-0,44)/(3,56-0,44)=0,74$ og Storbritannia og Skottland: $(3,38-0,44)/3,56-0,44=0,94$. For å snu de slik at høyere tall gir mer konsensus, snur jeg om: $1-0,90=0,10$, $1-0,74=0,26$, $1-0,94=0,06$, $1-0,94=0,06$, og setter det inn i tabell 4.2.5:

<i>Tabell 4.2.5: Interessegruppesamarbeid</i>	
	Standardverdi
Spania og Katalonia	0.26*
Storbritannia og Skottland	0.06*

*Eget anslag for 2009. Basert på endringer i samfunnene siden Lijpharts data fra 1960-1980-tallet. Etter sin egen skala fikk Lijphart verdien 3.25 for Spania og 3.38 for Storbritannia (Lijphart 1999:177)

Jeg har her unnlatt å skille mellom sentralmakt og desentralisert makt, da organisasjonene for Katalonias del er deler av en spansk organisasjon. STUC i Skottland organiserer kun 640.000 arbeidere (Stuc 2009), noe som tyder på at Storbritannia og Skottland har mye til felles.

4.3 Tendenser på de to dimensjonene

Lijphart delte de ti variablene opp i to dimensjoner, fordi variablene innenfor disse korrelerte med hverandre (Lijphart 1999:243). De to dimensjonene skiller spredning av makt på ulike institusjoner fra deling av makt innenfor parlamenter, regjeringer, komiteer og politiske møter (Lijphart 1999:5). En opplisting viser tydelig at Katalonia scorer høyest på begge dimensjonene, men dette avgjøres i hovedsak av institusjonelle forordninger fremfor partimaktsdimensjonen.

På dimensjonen for grad av føderalstat i tabell 4.3 under, taper både Skottland og Katalonia konsensusdemokrati på selvstyret slik det er nå. Dette skyldes at parlamentene i Storbritannia og Spania har to kammer, mens Skottland og Katalonia begge har parlamenter med ett kammer. Resten av variablene har Skottland og Katalonia ikke makt over, i kraft av at de er subnasjonale enheter. Dersom de hadde hatt makt over disse, kunne tabellen sett annerledes ut.

	Storbritannia	Spania	Skottland	Katalonia
4.1.1 Statens desentralisering	0.50*	0.50*	0.50*	0.50*
4.1.2 Maktdeling i parlamentet	0.50	0.66	0.25	0.33
4.1.3 Konstitusjonens rigiditet	0.00*	0.50*	0.00*	0.50*
4.1.4 Domstolsmakt over lovgivende forsamling	0.00*	0.66*	0.00*	0.66*
4.1.5 Demokratisk makt over sentralbanken	0.50*	0.25*	0.50*	0.25*
Gjennomsnitt, grad av konsensusdemokrati, føderalstatsdimensjonen	0.30	0.51	0.25	0.44
4.2.1 Antall partier	0.16	0.30	0.93	0.89
4.2.2 Flerpartiregjeringer	0.00	0.00	0.67	0.75
4.2.3 Parlamentsinnflytelse på regjeringsmakten	0.00	0.22	0.37	0.17
4.2.4 Grad av proporsjonalitet ved valg	0.90	0.92	0.98	0.98
4.2.5 Interessegruppesamarbeid	0.06*	0.26*	0.06*	0.26*
Gjennomsnitt, grad av konsensusdemokrati, partimaktsdimensjonen	0.22	0.34	0.60	0.61
Gjennomsnitt, begge dimensjonene	0.26	0.43	0.43	0.53

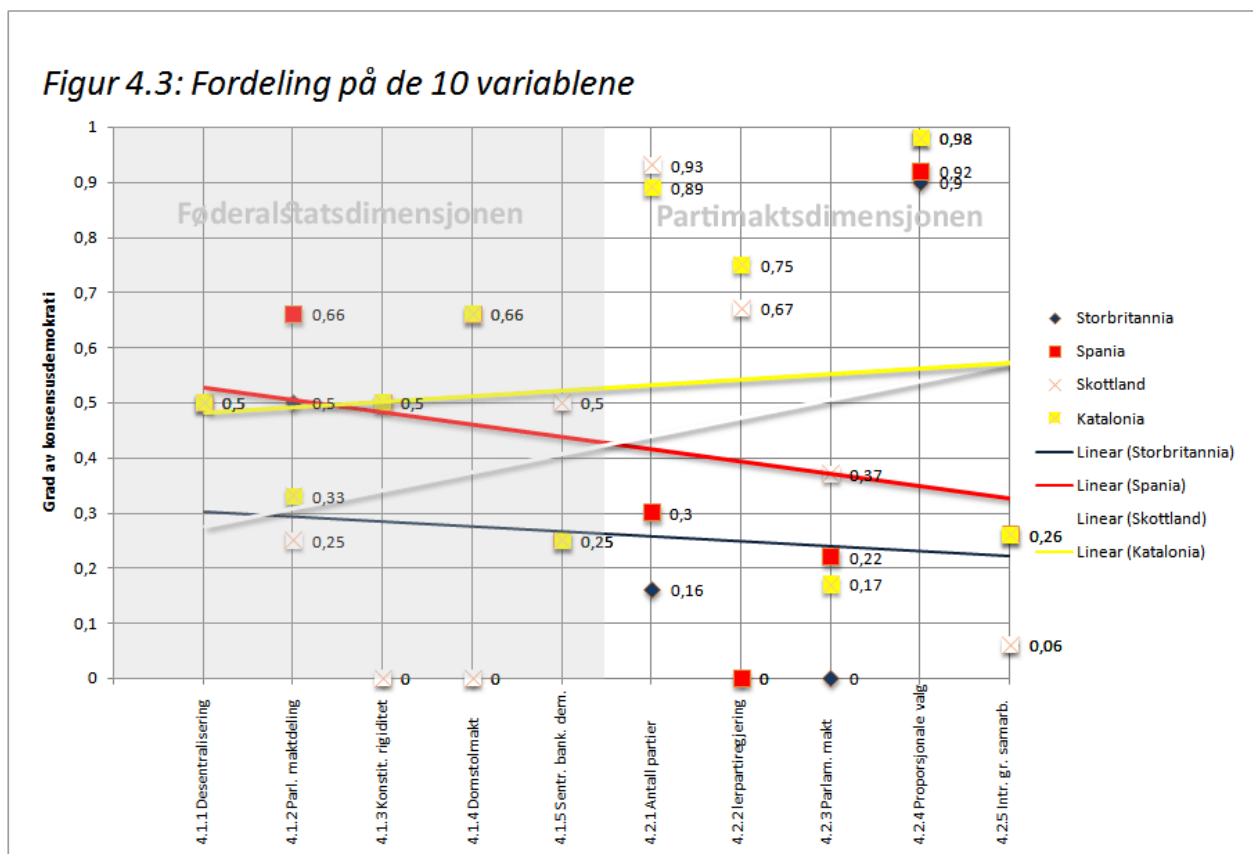
*Anslag for 2009 som gjelder både for nasjonale og subnasjonale enheter.

På partimaktsdimensjonen har både Skottland og Katalonia betydelig mer frihet til selv å bestemme. Her ser vi at både Skottland og Katalonia tjener betraktelig konsensusdemokrati på selvstyret. For Skottlands del er forskjellen størst, da Storbritannia i utgangspunktet er svært flertallsstyrt. Antallet partier øker og det blir flere flerpartiregjeringer. For Skottlands del får

parlamentet drastisk økt innflytelse over regjeringsmakten, mens denne innflytelsen synker noe for Katalonias del. Valgene blir mer proporsjonale, noe som betyr at færre stemmer går tapt i valgprosessen.

Når vi ser på gjennomsnittet for begge dimensjonene, er differansen mellom Skottland og Storbritannia $0.43-0.26=0.17$ og mellom Katalonia og Spania $0.53-0.43=0.10$. Skottland tjener altså samlet sett mest konsensusdemokrati på desentraliseringen, mens Katalonia sitter igjen med høyest score. Dette skyldes at Storbritannia i utgangspunktet er svært flertallsorientert.

Spania og Skottland får lik score på gjennomsnittet av de to dimensjonene. De to landene er likevel svært forskjellige, noe figur 4.3 under viser. Skottland har høyere score på partimaktdimensjonen, mens Spania har høyere score på føderalstatsdimensjonen.

Vi kan også lese av figur 4.3 at begge selvstyreenhetene skiller seg fra moderstatene med motsatt type konsensusdemokrati. Spania og Storbritannia har høyest score på føderalstatsdimensjonen (4.1.1-4.1.5), og lavere score på partimaktdimensjonen (4.2.1-4.2.5).

For Skottland og Katalonia er tendensen motsatt. Scoren på føderalstatsdimensjonen er naturlig nok påvirket av at Skottland og Katalonia er del av Storbritannia og Spania, men tendensen er tydelig. Tendenslinjen for Skottland divergerer tydelig fra Storbritannia, det samme gjør Katalonia og Spania.

5.0 Konklusjon

Å gi subnasjonale enheter selvstyre kan bidra til at folkegrupper ikke føler seg utelatt. Mer konsensusdemokrati bringer de ulike folkegruppene nærmere makten. De ulike politiske partiene må samarbeide med hverandre. Dette gir et mer konsensusorientert politisk klima, som kan forebygge konflikt. Desentralisering kan både stagge uavhengighetslysten til den førende grupperingen i regionen, og bidra til et politisk klima med samarbeid mellom ulike grupperinger. Dette kan bidra til å forebygge problemer med etnisk rensing, noe europeisk historie er full av.

Som omhandlet i kapittel 2.0, vil konsensusdemokrati inkludere flere innbyggere, og derfor være mer demokratisk. Desentralisering har gjort størst utslag i Skottland, fordi det skiller seg fra det nokså flertallsstyrte moderlandet Storbritannia på flere punkter enn Katalonia skiller seg fra Spania.

Innbyggerne i Katalonia og Skottland har mer konsensusdemokrati enn Spania og Storbritannia. Det er fred i begge områdene, noe som kan tyde på at desentralisert selvstyre har vært vellykket. Lærdommen fra disse landene kan derfor være nyttig i andre sammenhenger.

Både Storbritannia og Spania har satt klare grenser for hva den desentraliserte myndigheten har makt over. Tilgang til og samarbeid med det sentrale politiske systemet er derfor viktig for skottene og katalanerne. Dette kan motvirke polarisering og sørge for et mer vennligsinnet politisk klima. Å få innflytelse gjennom dette samarbeidet, er formelt sett lettere for katalanerne enn for skottene, på grunn av et mer konsensusdemokratisk spansk sentralt system. Likevel har skottene tradisjonelt spilt på lag med de britiske partiene, hvilket kan gi nokså god skotsk innflytelse.

6.0 Litteraturliste

Alcántara, Manuel og Martínez, Antonia (2001): *Política y Gobierno en España*. Valencia: Tirant Lo Blanch

Britannica (2009): *Encyclopædia Britannica: Catalonia, Spain*.
<http://www.britannica.com/EBchecked/topic/99096/Catalonia> [20.03.2009 kl 1231]

Scottish Parliament (2009): *Modern Studies Intermediate*.
<http://www.scottish.parliament.uk/vli/education/resources/learningResources/interCommittee.htm> [20.03.2009 kl 1202]

Banco de España (2008a): *Información Institucional, Órganos Rectores*:
<http://www.bde.es/infoinst/organiza/orgrectores.htm> [03.12.2008 kl 1555]

Banco de España (2008b): *El Banco de España tras la Llegada del Euro*
<http://www.bde.es/fags/funcio2.htm> [03.12.2008 kl 1620]

Bank of England (2008): *The Bank's Relationship with Parliament*.
<http://www.bankofengland.co.uk/about/parliament/index.htm> [03.12.2008 kl 1550]

Beetham, David (1999): *Democracy and Human Rights*. Polity press.

Congreso (2008): *Information, Functions*.
<http://www.congreso.es/portal/page/portal/Congreso/Congreso/Informacion/Funci>
[01.12.2008 kl 2330]

Dahl, Robert A. (1971): *Polyarchy, Participation and Opposition*. New Haven and London, Yale University Press.

Den spanske konstitusjon (1978): *Título X: De la reforma constitucional*
<http://www.map.es/documentacion/legislacion/constitucion.html> [4.12.2008 kl 1615]

Den spanske konstitusjonen (1978): *Artikkel 2*.
<http://narros.congreso.es/constitucion/constitucion/indice/titulos/articulos.jsp?ini=2&tipo=2>
[20.03.2009 kl 1803]

Den spanske konstitusjonen (1978): *Artikkel 149*.
<http://narros.congreso.es/constitucion/constitucion/indice/titulos/articulos.jsp?ini=143&fin=158&tipo=2> [20.03.2009 kl 1740]

Det katalanske parlament (2009): *Elección*.
<http://www.parlament.cat/portal/page/portal/pcat/IE01/IE0110/IE011001> [20.03.2009 kl 2055]

Electionresources (2009): *Elecciones al Parlamento de Cataluña*.
http://electionresources.org/es/cat/index_es.html [21.03.2009 kl 1243]

- El Mundo (2006): *Elecciones autonómicas de Cataluña*.
http://www.elmundo.es/especiales/2006/10/elecciones-cataluna/resultados_2006.html
[20.03.2009 kl 2109]
- Greer, Scott L. (2007): *Nationalism and Self-Government: The Politics of Autonomy in Scotland and Catalonia*. State University of New York Press.
- Heidar, Knut og Berntzen, Einar (1998): *Vesteuropeisk politikk : partier, regjeringsmakt, styreform*. Universitetsforlaget.
- Keating, Michael (2001a): *Plurinational Democracy, Stateless Nations in a Post-Sovereignty Era*. Oxford University Press
- Keating, Michael (2001b): *Nations Against the State, The New Politics of Nationalism in Quebec, Catalonia and Scotland*. Palgrave
- Independent.co.uk (2006): *Catalonian "nation" votes for more autonomy*
<http://www.independent.co.uk/news/world/europe/catalonian-nation-votes-for-more-autonomy-404609.html> [05.12.2008 kl 1345]
- Lijphart, Arend (1999): *Patterns of Democracy, Government Forms and Performance in Thirty-Six Countries*. Yale University Press.
- López, Enrique Guillén (2008): "Judicial Review in Spain: The Constitutional Court." *Loyola of Los Angeles Law Review*, 2008 (41). <http://llr.lls.edu/docs/41-2lopez.pdf> aksessert 08.04.2009 kl 1415
- Mailand, Mikkel og Andersen, Søren Kaj (2001): *Social Partnerships in Europe – the role of employers and trade unions*. København: The Copenhagen Centre
<http://www.copenhagencentre.org/social-spain.pdf> [02.12.2008 kl 0020]
- Midgaard, Knut og Rasch, Bjørn Erik (1998): *Demokrati – vilkår og virkninger*. Fagbokforlaget
- Sima (2009): *Servicio Interconfederal de Mediación y Arbitraje*. <http://www.fsima.es/SIMA.htm>
[21.03.2009 kl 1250]
- Stuc (2009): *About the STUC – The Stuc*. <http://www.stuc.org.uk/about/welcome> [21.03.2009 kl 1300].